

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

11-12

2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 1302 sahifa, 5-dekabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMBIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlrat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent Arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna GF universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), dotsent
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Взаимодействие реального и финансового сектора экономики в современных условиях.....	12
Шарипов Конгратбай Авезимбетович, Зайнутдинова Умида Джалаловна	
Развитие исламских банковских продуктов в коммерческих банках.....	19
Иноятова Камола Фуркатовна	
Kreditlashda risklarni boshqarish usullaridan foydalanish.....	23
Abdullayeva Sharbat, Abdullayeva Nozima	
Korxonalarning tashqi iqtisodiy faoliyatdagi raqobatdoshligini ta'minlashda marketingdan foydalanish.....	29
Axmedov Ikrom Akramovich	
Hududlarda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning zamonaviy tahlili	36
Butaboyev Maxamadjon, Gaibnazarova Zumrat Talatovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda qo'llash imkoniyatlari	41
Yavmutov Dilshod Shoyimardonkulovich	
Zamonaviy ekoshaharlar barpo etish va uni tatbiq etish zaruriyati.....	47
Zikrullayev Valixon G'aybullayevich	
Indian Festivals and Nature Conservation: Connecting People for Sustainability	52
Nigora Saidmuradova Aslamovna, Anil Kumar	
Financing clean energy projects in different ways.....	59
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobri ogli	
Теоретические основы развития социальной инфраструктуры.....	67
Алимова Муниса Юльчиевна	
O'zbekistonda tadbirkorlik subyektlarining raqamli marketingdan foydalanish holati va rivojlanish tendensiyalari.....	71
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Aholiga bank xizmatlarini ko'rsatish tizimini takomillashtirish	81
Uskanov Eldor	
Investitsiya loyihalarini islom moliya instrumentlari orqali moliyalashtirish yo'llari	86
Haydarov O'ral Axmadovich	
"Yashil" iqtisodiyotga o'tishda esg omillar asosida investitsiya kiritishning o'rni va ahamiyati	93
Nosirov Egamqul Ismailovich	
"Enesses" MChJ da marketing muhitini tahlil qilish va takomillashtirish.....	100
Musyeva Shoiraz Azimovna	
Использование информационных и коммуникационных технологий в совместных образовательных программах: проблемы и решения.....	107
Ташева Севара Равшановна	
Iqtisodiy globallashtirishning nazariy asoslari.....	111
Abduraxmonov Farxod Abdufarmonovich	
Sanoat korxonalari samaradorligini oshirishning nazariy-amaliy asoslari.....	117
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Fiskal siyosat va soliq to'lovchilar faoliyatini tartibga solishning nazariy masalalari	122
Isroilov Bohodir Ibragimovich, To'rayev Alijon Akmal o'g'li	
Bank daromadlarini oshirishda masofaviy bank xizmatlarini tutgan o'rni.....	128
Xudoyorov O. O.	
Elektron savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish	132
Po'latov Xudoyberdi O'ktamovich	
Ekonometrik modelashtirish asosida mavsumiylikning turistik mahsulotlar ishlab chiqarishga ta'sirini kamaytirish usullari.....	135
Xamzayeva Dilduza Samarovna	
Yuridik shaxslar soliq yukining shakllanish omillari va uni optimallashtirish muammolari	141
Abduturopov Jasurbek Nozimjonovich	
Tadbirkorlik risklari tavsifi va tasniflashning nazariy masalalari	148
Bektemirov Abdumalikovich	
Urban farming.....	151
Ahmedova Ziyodahon Saydulloxon qizi, Askarov Hasanboy Holdorovich	
A Foreign Experience of Forming Small Business and Private Entrepreneurship Infrastructures (An Example of Usa).....	153
Kosimov Sardor Dilmurodovich, Akbarov Abdulkhamid Akmal ugli	

Principal Protected Notes on the credit rating of National Bank of Uzbekistan	159
Abdug'aniyev Abdulaziz Alisher o'g'li	
Features and Challenges of Digital Transformations in the Service Sector	164
Kurbanova Maftuna Lazizovna	
Kichik biznes va tadbirkorlikning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar.....	170
Kurbonov Jasurbek Pozilovich	
Jamoat transport tizimini raqamli texnologiyalarni joriy etish va ulardan foydalanishning dolzarbligi.....	173
Kushakova Ma'mura Narimanovna	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	176
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li, Raxmatov Ziyodullo Nosirovich	
Financing clean energy projects in different ways	179
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobri ogli	
O'zbekistonning mehnat migratsiyasidagi hamkorligi haqida ba'zi mulohazalar (Qozog'iston va Rossiya misolida)	187
Azamatova Gulmira Bayirbekovna	
Assessment of management effectiveness in ensuring economic and financial stability	191
Akramova Aziza Abduvohidovna	
Международное сотрудничество Республики Узбекистан в сфере образования	196
Жамалова Гулнора Гуломовна, Айматова Фарида Хуразовна	
O'zbekistoning ekologik muammolariNI bartaraf etish va yashil iqtisodiyotga o'tish yo'nalishlari.....	202
Aliyev Azim Tolip o'g'li	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	205
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли	
Qashqadaryo viloyatida tabiiy resurslardan foydalanish istiqbollari	211
Xo'janova Gulshoda Otamurodovna	
Raqamli marketing strategiyalarining raqamli iqtisodiyotda iste'molchilar xulq-atvoriga ta'sirini tahlil qilish.....	214
Raxmatova Sitara Shuxratjon qizi	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini takomillashtirish.....	221
Xudayberganova Zarofat Zaxidovna	
O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni rivojlantirishda ichki va tashqi muhit.....	227
Saypullayev Ilhomjon Abduraxmonovich	
Buxgalteriya axborotining sifat tavsiflari	233
Raxmatova Shaxnoza Shukurovna	
Роль и значение логистики в развитии коммерческой деятельности торговых предприятий	240
Маматкулова Шоира Джалоловна	
Uzum yetishtirishning tashkiliy-huquqiy munosabatlari va sohani rivojlantirish imkoniyatlari.....	245
Boltayev N. N.	
Tashqi savdo jarayonlarini tashkil qilishning nazariy uslubiy asoslari.....	249
Qurbonov A. U.	
Korxonalarda pul mablag'lari auditini takomillashtirish yo'llari.....	254
Karamatova Noiba Xusniddinovna	
Kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini o'ziga xos xususiyatlari.....	259
Axmedov Oybek Turgunpulatovich	
Агротуризм как источник дополнительного дохода для фермеров в самаркандской области.....	263
Анваров Нодир Аллаёрович, Назарова Раъно Рустамовна	
Tijorat banklari faoliyatida islomiy bank xizmatlarini rivojlantirish istiqbollari	272
Absamatov Askar Ergashovich	
Kichik biznes subyektlari faoliyatida mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatishning zamonaviy holati.....	277
Yusupov Abbosxon Aliyevich	
The Experience of The Japanese State in Increasing Investment Activity in Uzbekistan	285
Satoshi Sugahara, Ochilov Bobur	
Paxta-to'qimachilik klasterlarida sotish baholarining tahlili.....	292
Nazarova Maryam Sharipovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna	
Tadbirkorlik subyektlari eksportida raqamli platformalardan foydalanish strategiyalari.....	297
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
Tijorat banklarida xalqaro iqtisodiy sanksiyalar va eksportga taqiqlar bilan bog'liq risklarni baholash va kamaytirish matritsasining metodologiyasi	304
Keldiyorov Shohruh Ilyos o'g'li	

Sotish jarayonlari hisobini buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari asosida takomillashtirish.....	308
Eshmuradov Ulug'bek Tashmurotovich	
Tijorat banklari faoliyatida transformatsiyalanish jarayonlarining asosiy yo'nalishlari.....	313
Bekmurodov Abbos Amiriddinovich	
Agroklastarlarda moliyaviy natijalar hisobini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish masalalari.....	318
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Toshpulatov Jalil Baxodirovich	
Tijorat banklarida investitsiya siyosatini amalga oshirishning muhim jihatlari.....	324
Abiyev Davron Ilxomovich	
Проблемы и решения при оптимизации финансового моделирования деятельности предприятия	331
Юлдошева Гулноза Абдинабиевна	
Hududiy iqtisodiy xavfsizlik va uning asosiy xususiyatlari.....	336
Raximov E. N.	
Boshqarish sifatining iqtisodiy mohiyati va uni rivojlantirish masalalari	343
Shoyev Davronbek Axmadjonovich, Ahmadjonova Gulsanam	
Важность данных о движении затрат для повышения эффективности управления предприятием.....	346
Расулова Ш. X.	
Korxonalar daromadlariga ta'sir qiluvchi risklarning tahlili	351
Sa'dullayev Oybek Turdiali o'g'li	
Xalqaro standartlar asosida daromadlar hisobini tashkil etish.....	364
Abdusaidov Sanjar Jaloliddin o'g'li	
Выработка страховой системы защиты владельцев депозита.....	368
Узакова Камола Бехзодовна	
Обзор законодательных и регуляторных положений по введению и регулированию Исламской банковской деятельности в юрисдикции Республики Казахстан	372
Ёркулов Умиджон	
Перспективы развития производства и экспорта плодоовощной продукции в Узбекистане	378
Узганбаева Дилноза Тохтасиновна	
Перспективы развития государственного управления высшим образованием в условиях функционирования рынка	382
Умаров Диёр Равшанович	
O'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o'ziga xos xususiyatlari	388
Turopova Nigora Xolmurod qizi	
Qishloq joylarda xizmat ko'rsatish sohasi orqali aholini ish bilan bandligini ta'minlash istiqbollari.....	393
Taylakova Dilafro'z Baymamatovna	
Увеличение привлекательности инвестиций в туристической отрасли через стратегическое финансирование	399
Хусниддинов Нуриддин	
Agrobiznesni innovatsion rivojlantirish loyihalarini moliyalashtirishning metodologik asoslari.....	402
To'ychiyev Abduraxmon G'ofurovich	
Virtual bank – kelib chiqishi va moliyaviy xizmatlar kelajagi.....	406
Nabiyeva Feruza Odilovna	
Проблемы и перспективы развития депозитных операций коммерческих банков Республики Узбекистан	411
Холмирзаев Эльбек Бахтиерович	
Smart-shartnomalar – raqamli marketingning zamonaviy texnologiyalaridan biri sifatida	415
Yahyojonov N. B.	
Banklarda depozit operatsiyalarini hisobini yuritish tartibi.....	420
Mirzayeva Xilola Jaloliddin qizi	
Kichik biznes korxonalariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning iqtisodiy samaradorligi	424
Mamanazarova N. J., Jamilova N. X.	
Проблемы привлечения финансирования за счет корпоративных облигаций	429
Рахмедова Мадинахон Нусрат кизи	
Формирование финансовой стратегии местных бюджетов	433
Примова Н. И.	
Xizmat ko'rsatish korxonalarini soliqqa tortishning dolzarb muammolari va ularning yechimlari	440
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
O'zbekistonda hududlar kesimida raqamli iqtisodiyotning rivojlanish holati.....	445
Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Experience of Islamic financial organizations in CIS countries and opportunities to use it effectively in Uzbekistan	450
Sattarova Dilfuza Dilshodbekovna	

Qashqadaryo viloyati hududlarining vertikal o'sish holati va xususiyatlari	456
Erkayeva Gulbaxor Panjiyevna, Raximova Madina Shuxrat qizi	
Innovatsion o'sishga inson kapitali ta'sirining zamonaviy yondashuvlari.....	462
Ostanov Egamberdi, Ostanova Mashxura Egamberdiyevna	
Kapital bozorida institutsional investorlar sifatida sug'urta kompaniyalari ishtiroki	466
Omonov Sardor O'lmasovich	
Tadbirkorlik subyektlarining raqamli transformatsiyasining asosiy va muhim jihatlari.....	472
Nutfulloyev Tolib G'olib o'g'li	
Korxonalarda korporativ madaniyatni rivojlantirish asoslari.....	478
Sadikova Muslima Alisher qizi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)ga muvofiq moliyaviy hisobotlarni tuzish usullari.....	483
Sabirova Zaynab Qadambayevna	
Фондовые рынки и финансовая грамотность: путь к финансовому осознанию	488
Режаббаев Сарвар Умархонович	
Turistik korxonalarda yashil innovatsion mahsulotlar orqali samaradorlikni oshirish.....	491
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Milliy kapital bozorida korporativ qimmatli qog'ozlar amaliyoti tahlili.....	497
Otaxonova Shohyora	
Aholining turmush farovonligini yashlashning ijtimoiy-iqtisodiy masalalari	502
Qobilova Shaxnoza	
Surxondaryo viloyatida sug'oriladigan yerlardan foydalanish holatining statistik tahlili	505
Sharifi Abdul Fatah	
Economic and Social Significance of Personnel Management in Manufacturing Enterprises: A Dual Dimension Analysis.....	512
Sarimsakov Baxtiyor Rahmonjanovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozorining rivojlantirish istiqbollari	518
Usmanov Zayniddin Berdirasulovich	
Qurilish tashkilotlarida xodimlarning innovatsion faolligini oshirish yo'llari	523
Usmanov Ixom Achilovich	
Investitsiya jozibadorligini baholashning o'ziga xos jihatlari va metodlari.....	527
Uroqboyeva Farzuna Axmadjonovna	
Mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida sanoat 4.0 ning roli: tahlil va natijalar	532
Xujaxonova Sitara Baxtiyor qizi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida qishloq joylarda davlat xususiy sherikchilik asosida raqamli xizmatlarni takomillashtirish.....	537
Xalimov Shaxboz Xalimovich	
Kichik firmalar raqobatbardoshligini oshirishning mintaqaviy muammolari (Xorazm viloyati misolida)	542
Vaisov Dilshod Ibodullayevich	
"Sam Antep Gilam" mchjda marketingni boshqarishni takomillashtirish yo'llari	549
Usmonova D. I.	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	555
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Factors for the Development of The Industrial Sector of the Economy	559
Zakhidov Nodir Umidjanovich	
Mintaqa tumanlararo xo'jalik yurituvchi subyektlar qo'shma biznesini konvergent modeli	563
Yusupov Fayzulla Yakubovich	
Aholini biznesga jalb qilishda tijorat banklarining roli.....	567
Yaxshimuratova Xasiyat Xudaybergenovna	
Mahalliy gastronomik turizmni rivojlantirishda nazariy asoslar.....	571
Sultonov B. A.	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	575
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich	
Проблемы привлечения иностранных инвестиций в инновационном развитии экономики Узбекистана.....	580
Хамракулова О. Д., Халмурзаев М., Аликулов С. А.	
Тенденции развития жилищного строительства.....	585
Алиева Зилола Маматвалиевна	
Учет и анализ производственных затрат на предприятиях	589
Аделя Азаматовна Нематова, Ибрагимов Мансур Мардонович	

Meva-sabzavotchilik klasterlarini rivojlantirishda xorij tajribasi.....	592
Botirov Erkinjon Xayitovich	
Zamonaviy xizmat ko'rsatish bozori: xalqaro tendensiyalar va uy-joy fondi muammolari sarhisobi.....	598
Sanakulova Barnogul Rizakulovna, Berdiyeva Dilfuza Axatovna	
Роль рынка капитала в обеспечении макроэкономической стабильности Республики Узбекистан	605
Дадаханова Саида Махаммаджон кизи	
Iqtisodiyotning xususiy sektorida inson resurslarilarni moddiy rag'batlantirishni takomillashtirishda xorij tajribasi.....	608
Baxtiyorova Umida Ulug'bek qizi	
Korxonalarning investitsiya faolligini ta'minlashda soliqlarning rag'batlantiruvchi rolini oshirish xususiyatlari.....	613
Ilyasova Barno Axmadovna	
Dunyo davlatlari iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish tendensiyalari.....	618
Imomaliyeva Mohizoda, Raxmatullayev Lazizbek Nematullo o'g'li	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	623
Дурманов Акмал Шаймарданович	
Sanoat korxonalarida iqtisodiy resurslar mohiyatini tavsiflovchi tushunchalar	628
Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna	
Mikromoliyalash tashkilotlari faoliyatining operatsiyalar tahlili.....	633
Kamalov Shuxrat Kamalovich	
Temiryo'l transporti sanoat kompleksi korxonalarida ijtimoiy va mehnat munosabatlarini takomillashtirishning nazariy va uslubiy asoslari.....	637
Kadirova Sharofat Amonovna	
Qishloq xo'jalik korxonalarida xarajatlar hisobi va mahsulot tannarxini takomillashtirish masalalari	645
Yuldashev Sherali Xayitovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Анализ экологических факторов и их влияние на финансовую безопасность страны.....	650
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Superior directions, modern trends and prospects for the development of the financial market.....	655
Narziyeva Guzal Baxtiyorovna, Raximova Umida Rabbimovna	
Kichik biznesning eksport salohiyatini oshirishda jahon tajribasi	659
Kambarova Sh. M.	
Theory and practice of evaluation of capital assets in Uzbekistan.....	665
Usmonov Bunyod	
Xizmat ko'rsatish sohasini asosiy tarmoqlariga yo'naltirilgan global investitsiyalar holati va prognozini tahlili	668
Muxammadiyev Kamoliddin G'ulomiddinovich	
Методологические основы банковского кредитования и классификация факторов, влияющих на особенности получения кредитов	672
Каримова Азиза Махмадризовна	
Sanoat salohiyati va omillar unumdorligini iqtisodiy-statistik baholash usullari.....	676
Kasimov Azamat Abdulkarimovich	
Цифровизация банков: риски и стратегии управления финансовыми активами в цифровой эпохе.....	682
Кодиров Бобур	
Davlat-xususiy sherikligi asosida iqtisodiyot tarmoqlarining investitsion salohiyatini oshirishning o'rta muddatga mo'ljallangan istibollari (O'zbekiston temiryo'llari AJ misolida)	689
Qodirov Jasurbek Sharofitdinovich	
Banklarda mummoli kreditlar bilan ishlash: samarali strategiya va yondashuvlar	696
Mirsaliyev Erkin Ergashevich	
Agrosanoat ishlab chiqarishining raqobatbardoshligini oshirish va uning innovatsion rivojlanish bilan o'zaro bog'liqligi	700
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich, Muxtorova Oydin Sayfiddin qizi	
Hududlar iqtisodiyotini oshirishda investitsiyalarning roli	707
Akishova Shaxnoza Davlet qizi	
Xizmat ko'rsatuvchi korxonalarning iqtisodiy salohiyatini shakllantirish mexanizmlari	712
Erdonov Muhammadamin Erdon o'gli, Ibragimov Shoxrux Baxtiyorovich, Ataqulov Jahongir Valijon ug'li	
Sug'urtada andarrayting xizmatini (ARDL) modeli tahlili asosida takomillashtirish	717
Mirzoyev Sayfullo Fayzulloyevich	
Роли банков в повышении привлекательности инвестиционной среды в Узбекистане.....	727
Насиров Дилшод Фарходович	

Пути улучшения инвестиционного климата в Республике Узбекистан	731
Нозимов Элдор Анварович, Санатиллоев Ферузшоҳ Бахтиёр угли	
Iqtisodiyot, atrof-muhit, jamiyat va madaniyat o'rtasidagi muvozanatga – obodonlashtirish xizmatlarining ta'siri.....	737
Norkulova Dilfuza Zoxidovna, Xayitov Jamshid Xolvoyevich	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	741
Нуриллаев Раҳмат Ярашевич, Нуриллаев Шердил Жамолиддин угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda tovar-moddiy zaxiralar manbalari va ularni shakllantirish amaliyoti	747
Nurmanov Ulugbek Anorbayevich	
Yer rentasi mulkchilik munosabatlari rivojlanishning zaruriy sharti sifatida.....	752
Abdunazarov O.	
Формирование и развитие цифровой экономики (на примере российской федерации и Республики Узбекистан)	756
Ким П. В.	
Tijorat banklari korporativ boshqaruvida bank xizmatlari samaradorligini	760
Kudratov Sunnatulla Ropijanovich	
Tijorat banklari depozit siyosatining banklar resurs salohiyatini oshirishdagi roli	764
Jo'rayev Isroil Ibrohimovich	
Ways of Development of Electronic Commerce in Uzbekistan	770
Javlijev Nuriddin Bektemir o'g'li	
Hydro Energy as the Important Factor of the "Green Economy"	775
Isroilov Xusanboy Ibrohimjon o'g'li	
Navoiy viloyatida turizmni rivojlantirish	781
Isomiddinov Sherzod Sirojiddin o'g'li, Azamatova Nozima Jaxongirovna	
Mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligi (Qoraqalpog'iston Respublikasi misolida).....	784
Halimova Dilora Olimboyevna	
Davlat qimmatli qog'ozlari bo'yicha daromadlilik egri chizig'ini aniqlashning fiskal va monetar siyosatni muvofiqlashtirishdagi ahamiyati	787
Hakimov Hakimjon	
Intellectual mulkni boshqarish jarayonlari o'rganishning nazariy muammolari.....	793
Tirkashyev Farhod Mahmudovich	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	796
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova	
Роль Среднеазиатских коллекций в развитии музеев России	801
Абдуллаева Нигора Санжаровна	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	804
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Oliy ta'lim tizimida talabalar bilimni yuksaltirish jarayoni: muammolar va yechimlar	808
Hakimov Nazar Hakimovich, Vaxobova Marg'uba Abduxamidovna	
Yashil iqtisodiyot: mazmun mohiyati, nazariya va amaliyot	812
Yuldashev Mutallib Ibroximovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozori tahlili	819
Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna	
"HAVAS COMFORT MEDEL" MChJda marketing xizmatini tashkillashtirish va uning samaradorligini oshirish yo'llari	823
Musyeva Shoirazimovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini soliqlar vositasida rag'batlantirishning klassik nazariyalaridan foydalanish imkoniyatlari.....	831
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	
Yoshlarning ish bilan bandligini ta'minlashning asosiy yo'nalishlari.....	837
Mamaraximov Bekzod Erkinovich	
Chakana bank xizmatlarini rivojlantirish hududlar barqaror rivojlanishining omili sifatida	841
Niyozov Zuxur Davronovich	
Raqamli texnologiyalar asosida oziq-ovqat ta'minoti zanjirini rivojlantirish omillari	845
Yusupov Muxiddin Soatovich	
O'zbekistonda korporativ kreditlash amaliyotini rivojlantirish orqali investitsiya jalb qilish imkoniyatlari.....	855
Asatullayev Alisher	
Davlat budjeti jarayonini takomillashtirish masalalari	860
Ataxanov Bekpo'lat Abdullayevich	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	866
Дурманов Акмал Шаймарданович	

Yuridik shaxslar mol-mulkini soliqqa tortishni rivojlantirish yo'llari	872
Gadayev Jaxongir Muhammadi o'g'li	
Some Principle Issues in the Effective use of Budget Funds in Universities	876
Khairiddinov Sh. B.	
Directions of Using Negotiations in Keeping Peace and Ensuring Stability in Society	879
Kholdarova Fariza Tukhtabaevna	
Elektrotexnika sanoati korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanish.....	883
Mamayusupova Mashxura Sodiqovna	
Elektron tijoratning zamonaviy iqtisodiyotga ta'sirini o'rganish va uni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini aniqlash	887
Maxmudov Lazizbek Ubaydullo o'g'li	
Foreign Direct Investment and Electricity Consumption During Uzbekistan's Green Transition	896
Nurbek Khalimjonov	
Davlat-xususiy sheriklik loyihalarini qarz kapitali orqali moliyalashtirishni takomillashtirish	902
Obломуродов Нарзулло Наймович, Шавкатов Наврузбек Шавкатович	
Mol-mulk solig'ining soliqqa tortish tartibini takomillashtirish	910
Poyonov Bobur Bekmurod o'g'li	
Konfutsiychilik axloqiy negizlarida olamiy tartibot.....	916
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna	
"Yashil iqtisodiyot"ni joriy etish istiqbollari	923
Saloxov Sirojiddin Sadriddin o'g'li	
Investitsiyaning iqtisodiy mohiyati va O'zbekiston iqtisodiyotida tutgan o'rni.....	928
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
O'zbekiston qishloq hududlarida maishiy xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish.....	933
Sharifov Shuhrat Saidahmadovich	
Exploring Big Data Applications for Knowledge Management in Higher Education Administration.....	936
Shakhzod Saydullaev	
O'zbekiston sug'urta bozorida qayta sug'urta faoliyatini rivojlantirish istiqbollari.....	944
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Ekologik turizmning turlari va uni tashkil etishda tabiiy resurslarning ahamiyati.....	950
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li	
Mamlakatga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion jozibadorlikni oshirish istiqbollari	954
To'laganova Ruhshona Farrux qizi	
Raqamli iqtisodiyotga o'tish sharoitida maktabgacha ta'lim xizmatlarini holati	959
Umurzakova Dilnoza Egamberdiyevna	
Issues of Improving Production Cooperation in the Industry Network of Our Country	964
Xomidov Mirodiljon Xasanboy o'g'li	
Foydaning soliq obyektiga sifatida shakllantirish zaruriyati.....	971
Yo'ldasheva Mohiraxon Ochestva	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	975
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Soliq organlari va soliq to'lovchilar o'rtasidagi munosabatlarning yangi tizimi sharoitida soliq nazorati.....	980
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
"Ijtimoiy himoya yagona reyestri" axborot tizimining aholini ijtimoiy himoya qilishdagi o'rni.....	984
Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash yo'nalishlari.....	991
Baxriyev Dilshod Rizvonkulovich	
Анализ влияния цифровой экономики на эффективность налоговых органов	996
Бобомуротова Манзура Панжи кизи	
Tadbirkorlik muhitini yaxshilash orqali kambag'allikni qisqartirish va aholi daromadlarini oshirishning iqtisodiy-ijtimoiy ahamiyati.....	1000
Irmatova Lola	
Korxonalarda pul mablag'lari auditini takomillashtirish yo'llari.....	1005
Karamatova Noiba Xusniddinovna	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	1010
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Yashil iqtisodiyotga o'tish ekologik barqarorlikning muhim omilidir	1014
Yuldashev Farhodbek Abdumutalibovich	
Strategik boshqaruv hisobini tashkil etish asoslari va tamoyillarini takomillashtirish.....	1017
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1022
Пулатова Сурайё Юлдашевна	

Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida oilaviy korxonalarining xizmatlar ko'rsatish sohasidagi o'rni va funksiyalari.....	1026
Tog'ayeva Dilnoza Azamatovna	
Совершенствование методологии исследования демографических процессов.....	1031
Тула Нодирбек Баходир угли	
Инновационные технологии в сфере страхования.....	1037
Хайдарова Нигинахон Шухрат кизи	
Iqtisodiyotni innovatsion isloh qilish sharoitida yer hisobini yuritishning ahamiyati.....	1042
Hojiyev Qo'chqor Mamadiyorovich	
Qattiq maishiy chiqindilarni utilizatsiya qilish orqali qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan keng foydalanishni takomillashtirish.....	1047
Sherqulov Nodir Erkin o'g'li	
Мировой опыт использования денежных и натуральных трансфертов в социальном обеспечении.....	1052
Гулноза Тохировна Самиева	
Davlat xaridlarini amalga oshirish orqali raqobatni rivojlantirish yo'llari.....	1057
Majidov Nizomjon	
Raqamli iqtisodiyot davrida kontent marketingdan foydalanish va uning bosqichlari.....	1064
Tohirjonov Ahmadjon Tohirjon o'g'li, Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna	
Aksiyadorlik jamiyatlari kapitalini shakllantirish manbalari va usullarini takomillashtirish.....	1070
Norqulov Mirsaid Tulqin o'g'li	
Qishloq xo'jaligi sohasida investitsion jozibadorlikni oshirish zaruriyati.....	1075
Badalov Jamshid Jamolovich	
Foyda solig'i tushumi va uning O'zbekiston soliq-budjet tizimidagi ahamiyati.....	1080
Shirinov Sabir Erkinovich	
O'zbekistonda davlat korxonalari aksiyalarini moliya bozorlarida sotishni jadallashtirish yo'nalishlari.....	1084
Anvar Eshmatov	
Baliqchilik xo'jaliklarida xodimlar bilan hisob-kitoblar hisobining tashkiliy va uslubiy jihatlarini.....	1088
Ametova Nasiba Danilovna	
Tijorat banklari tomonidan eksportyor korxonalarining kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	1092
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna	
Digital Transformation of Tax Systems.....	1096
Boburjon Turanboyev Qodirjon o'g'li, Musabekov Sherali Nazarali o'g'li	
Yangi O'zbekistonda xotin-qizlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshirish yo'nalishlari.....	1101
Raxmonova Aziza Tolibovna	
Transitioning to a Green Economy and Implementing Sustainable Technological Changes in Uzbekistan.....	1106
Umarov Elshod G'ulom o'g'li	
Texnik yo'nalishdagi oliy ta'lim muassasalari daromadlari tarkibi va ularning o'ziga xos jihatlari.....	1112
Yuldashov Elmurod Abdujalil o'g'li	
Совершенствование системы профессионального управления жилищно-коммунальным хозяйством Узбекистана.....	1116
Икромовна Ханифа Одилловна	
Sanoat korxonalarini kreditlash amaliyotining zamonaviy holati.....	1121
Kamalova Jamila	
O'zbekistonda davlat ishtirokidagi korxonalarining huquqiy maqomi va ularni isloh qilishning istiqbollari.....	1125
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'lari va ulardan foydalanish to'g'risidagi bajarilishlarga oid hisobotni tuzish va taqdim etish tartibi.....	1131
Ne'matov Oybek Ismatullayevich	
Предприятие автомобильной промышленности как объект реализации концепции устойчивого развития.....	1136
Туйчиев Комилжон Лазизович	
Tijorat banklari aktivlari diversifikatsiyasining nazariy ahamiyati.....	1143
O'ktamova Nozima Narzulla qizi	
Tijorat banklarida yangi masofaviy bank xizmat turlarini rivojlantirish.....	1146
Umarov Abdulquddus Abdilxatovich	
Некоторые вопросы эконометрической оценки CES – функций и их практическое применение в экономических задачах.....	1151
Шадиева Гулнора Мардиевна, Усманов Фарзод Шохрухович	
Использование искусственного интеллекта в спортивной индустрии.....	1158
Усманова Дилфузахон Иброхимовна	
The Role and Significance of Internal Audit as an Effective System of Internal Control in Business Entities.....	1163
Po'latov Sherzodbek Oybek o'g'li, Farmonov Ilhomjon Iqboljon o'g'li	

Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanishni takomillashtirish (Andijon viloyati misolida)	1168
Xolmatov Sanjarbek Xojimatovich	
O'zbekiston temir yo'l transport tizimi rivojlanishining asosiy ko'rsatkichlari	1174
Qilichev Umid Ibadullayevich	
Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi sharoitida raqamli banklar resurslarini oshirish choralari	1181
Xamraqulova Gulnozaxon Faxriddin qizi	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kredit foiz stavkasini muvofiqlashtirish masalalari	1185
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li	
O'zbekistonda Islom banklari faoliyatini tashkil etishning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	1191
Vasiyev Alisher Samiyevich, Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Islom iqtisodiyotining mohiyati	1197
Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Budjet mablag'larini taqsimlanishi va maqsadli sarflanishida inson kapitalidan foydalanish va jamoatchilik nazoratining samaradorligi	1201
G'ofurov Bekzod Fayzulla o'g'li	
Maxsus iqtisodiy zonalar investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishda tarif va notarif mexanizmlaridan foydalanish imkoniyatlari	1207
Ja'sur Umirzoqov Artiqboy o'g'li	
Перспективное развитие промышленной кооперации между странами	1212
Назарова Раъно Рустамовна, Жартай Жанибек Маратулы	
Soliqlar yig'iluvchanligini oshirishga ta'sir etuvchi omillar	1218
Berdiyeva Uguloy Abduraxmanovna	
Ta'lim sifatini ta'minlash oliy ta'lim xizmatlari bozorini rivojlantirishning asosiy omili	1222
Nematov Inatillo Ubaydullayevich	
Aholiga ko'rsatiladigan bank xizmatlarini takomillashtirish	1228
Umurzakova Adiba Ochilovna	
Tijorat banklari resurslari shakllanishining manbalari va yo'llari	1232
Raxmanov Ilxom Xurramovich	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1238
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Пути эффективного использования внутренних инвестиций в национальной экономике	1242
Рафиева Зарина Хусановна	
Development of the Country's Economy Through the Development of the Stock Market in Developing Countries	1246
Akhmedov Doniyorbek	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotini rivojlanishi va uning asosiy yo'nalishlari	1250
Azizova Manzura Ibragimovna	
The theoretical importance of product cost reduction in industrial production	1254
Dilfuza Baxramovna Safarova	
Fond bozorlarining tashkil etilishi va rivojlanish tendensiyalari	1261
Shamsiyev O'ktam Sayfitdinovich	
Mamlakatda davlat tibbiyot muassasalarining tutgan o'rni va ularni rivojlantirish yo'nalishlari	1266
Sultonova Mushtariy Abdulabbosovna	
Obligatsiyalar bozorida banklarning ishtiroki va ahamiyati	1272
Xushvaqov Islombek Muxammadi o'g'li	
Milliy iqtisodiyotimizda investitsiya portfelini shakllantirishning nazariy asoslari	1277
Ibragimov Gafurjan Axmetovich	
Kompaniyalarning tashqi savdo faoliyatini moliyalashtirishning nazariy asoslari va xorij tajribasi	1282
Ibragimov Mansur Axmedovich	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida)	1286
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich	
Ключевые факторы успеха в мотивации и управлении проектными командами	1294
Мансурова Севара Мансуровна	
Mehmonxona biznesida CRM tizim xizmatlarini loyihalash	1297
Ishanxodjayeva Dilfuza Erkinovna	

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATIDA MIKROMOLIYAVIY XIZMATLAR KO'RSATISHNING ZAMONAVIY HOLATI

Yusupov Abbosxon Aliyevich

Qo'qon universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Maqolada O'zbekistonda kichik biznesni subyektlarini barqaror rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy asoslari bilan bog'liq bo'lgan dolzarb muammolar aniqlangan va ularni hal qilishga qaratilgan ilmiy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Kichik biznes subyektlari, mikromoliyaviy xizmatlar, mikrokredit, Markaziy bank, Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasi, mikroqarz, mikrolizing, qishloq xo'jaligi.

Abstract: In the article, current problems related to the organizational and economic foundations of sustainable development of small business entities in Uzbekistan are identified and scientific proposals aimed at solving them are developed.

Key words: Small business entities, microfinance services, microcredit, Central Bank, Recovery and Development Fund, microcredit, microleasing, agriculture.

Аннотация: В статье обозначены актуальные проблемы, связанные с организационно-экономическими основами устойчивого развития субъектов малого предпринимательства в Узбекистане, и разработаны научные предложения, направленные на их решение.

Ключевые слова: субъекты малого предпринимательства, микрофинансовые услуги, микрокредит, Центральный банк, Фонд восстановления и развития, микрокредит, микролизинг, сельское хозяйство.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida kichik biznesni subyektlarini moliyalashtirish tizimini rivojlantirish ular faoliyatining barqarorligini ta'minlashning zaruriy sharti hisoblanadi. Mazkur moliyalashtirish tizimida mikromoliyalash tizimi kichik biznesni subyektlarining mikrokredit, mikrolizing xizmatlariga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish nuqtayi-nazaridan muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, xalqaro moliya institutlari va tijorat banklari tomonidan kichik biznesni subyektlarini kreditlashga alohida e'tibor qaratilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tashabbusi bilan "Kichik biznesni rivojlantirishni moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori qabul qilingan. Qarorga ko'ra, 2023-yil 1-oktyabrdan "Kichik biznesni uzluksiz qo'llab-quvvatlash" kompleks dasturi amalga oshiriladi. 2023-yil 1-oktyabrdan Dasturda ishtirok etuvchi kichik tadbirkorlik subyektlariga, faoliyatini yo'lga qo'yish yoki kengaytirish uchun 2 yilgacha imtiyozli davr bilan 7 yilgacha hamda aylanma mablag'lar uchun revolver tarzda 3 yilgacha yillik Markaziy bank asosiy stavkasidan 4 foizlik yuqori stavkada 1,5 milliard so'mgacha kreditlar ajratiladi va (yoki) asosiy vositalarni sotib olish uchun lizing beriladi. Bunda, 100 million so'mgacha kreditlarni garovsiz, 150 million so'mgacha kreditlarni garov talabi 50 foizgacha pasaytirilgan holda ajratish imkoniyati nazarda tutiladi; qiymati 1,5 milliard so'mgacha bo'lgan asosiy vositalar 7 yilgacha bo'lib-bo'lib to'lash sharti bilan qarzgacha beriladi; innovatsion ishlanmalarni tijoratlashtirish, yuqori texnologik startap loyihalariga davlat ilmiy dasturlari doirasida 2 milliard so'mgacha grant mablag'lari ajratiladi. 2024-yil 1-yanvardan oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish dasturlari doirasida kreditlar 3 yilgacha muddatga 6 oylik imtiyozli davr bilan yillik Markaziy bankning asosiy stavkasidan 4 foizlik punkt yuqori stavkada ajratiladi¹.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. I. Raxmonov tijorat banklari tomonidan kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlariga ko'rsatilayotgan mikrolizing va mikrokredit xizmatlari hajmini oshirishning quyidagi yo'llarini taklif qilgan:

- respublika Markaziy bankining tijorat banklarining bir yilgacha muddatga jalb qilingan muddatli depozitlariga nisbatan belgilangan majburiy zaxira stavkalarini 50 foizga pasaytirilishi (50% miqdorida pasaytirish natijasida qoladigan pul mablag'larini mikrokredit sifatida berish sharti bilan) lozim;

1 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 14-sentabrdagi PQ-306-son qarori

- mikromoliyalash tashkilotlarining tijorat banklaridagi muddatli depozitlariga nisbatan Markaziy bankning majburiy zaxira stavkasi qo'llanmasligi lozim².

Haqiqatdan ham, O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining majburiy zaxira stavkalari nisbatan yuqoridir. Uning pasaytirilishi tijorat banklarining resurs bazasi va likvidligiga nisbatan ijobiy ta'sirni yuzaga keltiradi. Bu o'rinda I. Raxmonovning taklifi muhim amaliy ahamiyat kasb etadi. Ammo I. Raxmonov banklarning mikrolizing va mikrokredit xizmatlari hajmiga ta'sir ko'rsatadigan boshqa monetar indikatorlar haqida so'z yuritmagan. Masalan, Markaziy bankning qayta moliyalash stavkasining o'zgarishi yoki inflyatsiya darajasining o'zgarishi. Holbuki, boshqa monetar indikatorlar ham tijorat banklarining mikrolizing va mikrokredit xizmatlari hajmiga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatadi.

Prof. A. Vaxabovning fikriga ko'ra, kichik biznes subyektlariga qishloq joylarda qishloq xo'jalik mahsulotlarini qayta ishlashga ixtisoslashgan ishlab chiqarish korxonalari va firmalarini tashkil etish maqsadida banklar tomonidan berilgan investitsion kreditlarning foiz stavkalarini O'zbekiston Respublikasi Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasi mablag'lari hisobidan bonifikatsiya qilish zarur³.

I. Alimardonovning fikriga ko'ra, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 10-fevraldagi "Kichik tadbirkorlikni rivojlantirish Kafolat jamg'armasini tashkil etish to'g'risida"gi PQ-2768-sonli Qaroriga muvofiq tashkil etilgan Kichik tadbirkorlikni rivojlantirish Kafolat jamg'armasining resurs bazasini O'zbekiston Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasining 500 mln. AQSh dollaridagi mablag'lari hisobidan ko'paytirib, ushbu mablag'lardan kichik biznes subyektlarining eksport va import operatsiyalari uchun banklar tomonidan beriladigan kreditlarning kafolati sifatida foydalanish lozim⁴.

Fikrimizcha, I. Alimardonovning ushbu taklifi muhim amaliy ahamiyat kasb etadi. Buning sababi shundaki, 2017-yilning sentabr oyida valyuta siyosatining liberallashtirilishi munosabati bilan milliy valyutamiz, so'mning AQSh dollariga nisbatan qadri qariyb ikki barobar pasaydi. Bu esa, Kichik tadbirkorlikni rivojlantirish Kafolat jamg'armasining so'mda shakllantirilgan resurslarining keskin qadrsizlanishiga sabab bo'ldi.

D. Tadjibayevaning xulosasiga ko'ra, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini mikromoliyalash amaliyotini takomillashtirish uchun tijorat banklari mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatadigan sho'ba tashkiloti ochishlari lozim. O'zbekiston bank amaliyotida banklar tomonidan shuba korxonalar tashkil qilish tajribasi, shu jumladan, muammoli aktivlarni va tijorat banklarining balansiga olingan bankrot korxonalarni boshqarish tajribasi mavjud. Ushbu mikromoliyaviy xizmat ko'rsatuvchi shuba tashkilot o'zining siyosatiga, alohida shtatiga va axborot tizimiga ega bo'lishi kerak⁵.

Fikrimizcha, D. Tadjibayevaning ushbu xulosasi amaliy ahamiyatga molik. Chunki, tijorat banklari faoliyatini o'rganish natijalari ko'rsatadiki, tijorat banklari tomonidan ma'lum bir moliyaviy xizmat turini (trast, lizing, faktoring va boshq.) ixtisoslashgan shuba korxonalar ushbu xizmatni sifatli va samarali qilib ko'rsata oladi.

Tijorat banklari tomonidan yuridik va jismoniy shaxslarni, shu jumladan, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining birlamchi qonunchilik asoslari bo'lib, quyidagi uch me'yoriy hujjat hisoblanadi:

1. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi.
2. O'zbekiston Respublikasining Markaziy banki to'g'risidagi qonun.
3. O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonuni⁶.

Undan keyingi o'rinda ikkilamchi me'yoriy-huquqiy asos bo'lib, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilariga moliyaviy xizmatlar ko'rsatishga, shu jumladan, mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatishga oid bo'lgan Farmonlari va Qarorlari turadi. O'zbekistonning 2022–2026-yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasida Qishloq xo'jaligini ilmiy asosda intensiv rivojlantirish orqali dehqon va fermerlar daromadini kamida 2 baravar oshirish, qishloq xo'jaligining yillik o'sishini kamida 5 foizga yetkazish⁷.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 31-yanvardagi PQ-2746-sonli "Kichik va xususiy tadbirkorlikni mikrokreditlash tizimini yanada kengaytirish va soddalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorida imtiyozli mikrokreditlashning asosiy vazifalari belgilab berildi (kichik tadbirkorlik, eng avvalo, oilaviy va xususiy

2 Raxmonov I. X. O'zbekiston Respublikasida mikromoliyaviy xizmatlarni takomillashtirish yo'llari. I. f.n. ilm. dar. ol. uch. taqd. et. diss. Avtoref. – Toshkent, 2011. – B. 16.

3 Vaxabov A. V. Qishloq aholisining turmush darajasini oshirishda bank tizimining o'rni// "Qishloq taraqqiyoti va aholi turmush darajasini oshirishda bank-moliya tizimining o'rni" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – Toshkent: Moliya, 2009. – B. 22.

4 Alimardonov I. M. Kichik biznes sub'ektlarini kreditlashning uslubiy va amaliy asoslarini takomillashtirish. I. f.d. ilm. dar. ol. uch. taqd. et. diss. Avtoref. – Toshkent, 2018. – B. 29

5 Таджикибаева Д. А. Микрофинансирование в Центральной Азии: теория, практика и перспективы развития. Монография. – Ташкент: КОНСАУДИТИНФОРМ, 2011. – С. 211.

6 O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2007. – 520 b.; O'zbekiston Respublikasining "O'zbekiston Respublikasining Markaziy banki to'g'risida"gi Qonuni. 2019-yil 11-noyabr. O'zbekiston Respublikasi bank tizimini isloh qilish va tijorat banklari faoliyatini tartibga solishga doir normativ-huquqiy hujjatlar to'plami. – Toshkent: O'zbekiston, 2011. – 11-33-b.; O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. 2019-yil 05-noyabr O'zbekiston Respublikasi bank tizimini isloh qilish va tijorat banklari faoliyatini tartibga solishga doir normativ-huquqiy hujjatlar to'plami. – Toshkent: O'zbekiston, 2011. – 34-51-b.

7 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli Farmoni. 2022 – 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida//Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 29.01.2022-y., 06/22/60/0082-son

tadbirkorlik sohasida yangi ish o'rinlari tashkil etish; imtiyozli kreditlar berish orqali o'rta maxsus, kasb-hunar va oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilari, muddatli harbiy xizmatdan qaytgan jismoniy shaxslar, mehnat organlarida ro'yxatga olingan band bo'lmagan fuqarolar, oilaviy va xususiy tadbirkorlik bilan shug'ullanayotgan aholi, shuningdek, fuqarolarning o'zini-o'zi boshqarish organlari tavsiyanomalari bo'yicha ishga joylashishga ehtiyojmand bo'lgan boshqa shaxslar uchun ularni tadbirkorlik faoliyatiga faol jalb etish maqsadida mikromoliyaviy xizmatlardan oson foydalanishlarini maksimal darajada ta'minlash; aholining kam ta'minlangan va hojatmand qatlamlari daromadlarini oshirish, aholi bandligini ta'minlashda fuqarolarning o'zini-o'zi boshqarish organlari rolini kuchaytirish)⁸.

Respublikamizda tadbirkorlik subyektlari va fermer xo'jaliklarini moliyalashtirishni kengaytirish nuqtayi-nazaridan O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2001-yil 7-martda 907-sonli "Fermer xo'jaliklari, kichik biznes subyektlarini tijorat banklari tomonidan milliy valyutada kreditlash tartibi" muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur Yo'riqnomada aynan fermer xo'jaliklariga qishloq xo'jalik ishlab chiqarishni tashkil qilish uchun yuridik shaxs maqomiga ega fermer va dehqon xo'jaliklar aylanma mablag'larini to'ldirishga ikki yildan kam bo'lmagan muddatga, yuridik shaxs maqomiga ega dehqon va fermer xo'jaliklariga esa, investitsiya loyihalarini moliyalashtirishga besh yilgacha muddatga kredit berish ko'zda tutildi⁹.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida banklar vaqtinchalik aylanma mablag'larga muhtoj korxonalarni kreditlash vazifasini ham amalga oshiradi. Bozor iqtisodiyotini kredit bozorisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Chunki, sanoat va qishloq xo'jaligini qo'llab-quvvatlash hamda rivojlantirishda kredit muhim o'rin tutadi.

O'zbekiston Respublikasining "Mikromoliyalash to'g'risida"gi Qonunida (2020-yil 17-mart) mikro kredit, mikroqarz va mikrolizingning shartlari belgilab berilgan¹⁰.

Xususan, qonunning:

4-moddasida, mikro kredit qarz oluvchiga tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun 300 million so'm miqdoridan oshmaydigan mutlaq qiymatda berilishi;

5-moddasida, mikroqarz banklar va mikro kredit tashkilotlari tomonidan jismoniy shaxs bo'lgan qarz oluvchiga 50 million so'mdan oshmaydigan mutlaq qiymatda berilishi;

6-moddasida, mikrolizing tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun 600 million so'mdan oshmaydigan mutlaq qiymatda berilishi belgilandi.

Mazkur qonun respublikada aholining va tadbirkorlik subyektlarining mikromoliyaviy xizmatlarga bo'lgan ehtiyojini qondirish, shuningdek, to'lov qobiliyatini oshirish va ularning ijtimoiy himoyasini kuchaytirish hamda ko'rsatilayotgan mikromoliyaviy xizmatlar hajmining oshishiga yordam beradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2015-yil 15-maydagi "Xususiy mulk, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni ishonchli himoya qilishni ta'minlash, ularni jadal rivojlantirish yo'lidagi to'siqlarni bartaraf etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-4725-son Farmoniga muvofiq, mikrofirmalar, kichik korxonalar va fermer xo'jaliklari faoliyatiga oid barcha tekshiruvlar rejali tartibda nazorat organlari tomonidan to'rt yilda bir martadan, boshqa xo'jalik subyektlarida esa faqat O'zbekiston Respublikasi Nazorat qiluvchi organlar faoliyatini muvofiqlashtiruvchi respublika kengashi qaroriga asosan uch yilda bir martadan ko'p bo'lmagan tartibda amalga oshiriladi.

Ta'kidlash joizki, respublikamizda yoshlar tadbirkorligini kreditlashga katta e'tibor qaratilmoqda.

Yoshlar tadbirkorligini rivojlantirish jamiyatlardagi muhim ijtimoiy masala bo'lgan yoshlar bandligini ta'minlashning zaruriy sharti bo'lish bilan birga, yoshlarning moddiy turmush farovonligini oshirishning muhim omili hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. M. Mirziyoyev e'tirof etganidek, "barchamiz yaxshi bilimizki, tadbirkorlik, ishbilarmonlik xususiyatlari avvalo, yoshlarga xos fazilat hisoblanadi. Demak, tadbirkorlikka yo'l ochish – avvalo, yoshlarga keng yo'l ochib berishdir, desak, ayni haqiqat bo'ladi".

O'zbekiston Respublikasini 2017–2021-yillarga mo'ljallangan davrda rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasining qabul qilinishi respublikamizda yoshlar tadbirkorligini rivojlantirish yo'lidagi jiddiy qadam bo'ldi. Xususan, Harakatlar strategiyasiga muvofiq, tadbirkorlik faoliyatini yo'lga qo'yimoqchi bo'lgan talabalarga 2017-yilda 360 mlrd. so'm imtiyozli kreditlar ajratish, nogiron va kam ta'minlangan oila farzandlari bo'lgan kollej bitiruvchilari uchun 50 mingta ish o'rinlarini band qilish ko'zda tutilgan.

Bunga qadar yoshlar tadbirkorligini rivojlantirish yo'lidagi ilk qadam O'zbekiston Respublikasi Prezidentining

2014-yil 6-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosatini amalga oshirishga qaratilgan qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-2124-sonli qarorining qabul qilinishi bilan qo'yilgan edi.

Mazkur Qarorga muvofiq:

- o'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari bitiruvchilarini kasbga yo'naltirish, tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan "Mening biznes g'oyam" loyihasini amalga oshirish;

8 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 31-yanvardagi PQ-2746-sonli Qarori. Kichik va xususiy tadbirkorlikni mikro kreditlash tizimini yanada kengaytirish va soddalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida//O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami. – Toshkent, 2017. – №6. – 71-moddalar.

9 O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2001-yil 7-martda 907-sonli yo'riqnomasi. "Fermer xo'jaliklari, kichik biznes sub'ektlarini tijorat banklari tomonidan milliy valyutada kreditlash tartibi. www.lex.uz

10 O'zbekiston Respublikasining "Mikromoliyalash to'g'risida"gi Qonuni 2020-yil 17-mart.

- o'рта-maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari bitiruvchilarini kasbga yo'naltirish, tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan "Yosh tadbirkor – yurtga madadkor" loyihasini amalga oshirish;
"Vatanim taraqqiyotiga mening hissam" shiori ostida yosh tadbirkorlar tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar ko'rgazmalarini tashkil etish vazifalari belgilandi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ilmiy tadqiqotni bajarishda statistik guruhlash, induksiya va deduktsiya, ekspert baholash, qiyosiy va trendli tahlil usullaridan foydalanildi. Ilmiy maqolani yozishda kichik biznes, ayniqsa, tijorat banklari tomonidan aholini ish bilan bo'g'liq bo'lgan holatlar va hozirda berilayotgan mikrokreditlar respublikamizda rivojlanayotgan tarmoqlardan biri hisoblanadi. Kichik biznesni rivojlantirish respublikamizda asosiy tarmoq hisoblanadi. Shuning bilan birga mazkur tarmoqda ham bir qator muammolar mavjud bo'lib, ularni an'anaviy tahlil usullari bilan bir qatorda ekonometrik usullardan foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Kichik biznes subyektlari va ularni faoliyatini rag'batlantirish jarayonlarini tadqiq qilishda ekonometrik usullar samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Kichik biznes subyektlarini tadqiq qilish, ularga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash, ular orasida bog'lanishlar ko'rinishini tadqiq qilish rejalashtirilgan. Buning uchun Kichik biznes subyektlarining iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari va unga ta'sir etuvchi omillar bo'yicha ekonometrik model tuzish, tuzilgan modelni turli testlar orqali tekshirish hamda modelning statistik ahamiyatligini aniqlash mazkur tarmoqni rivojlanishini ta'minlash bo'yicha optimal boshqaruv qarorlarini ishlab chiqishga imkon beradi.

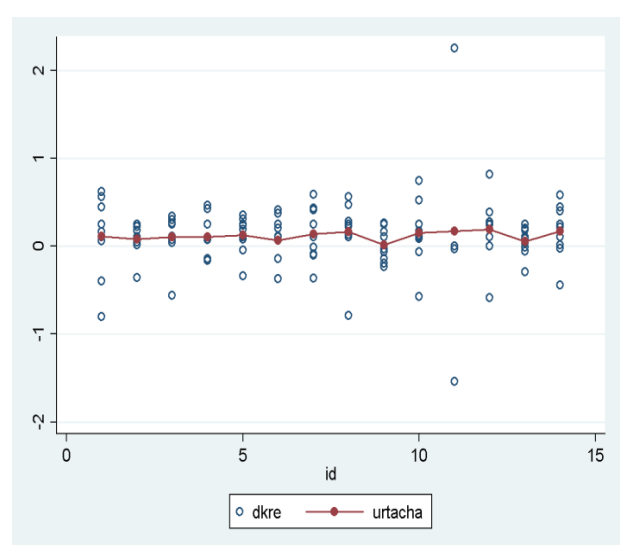
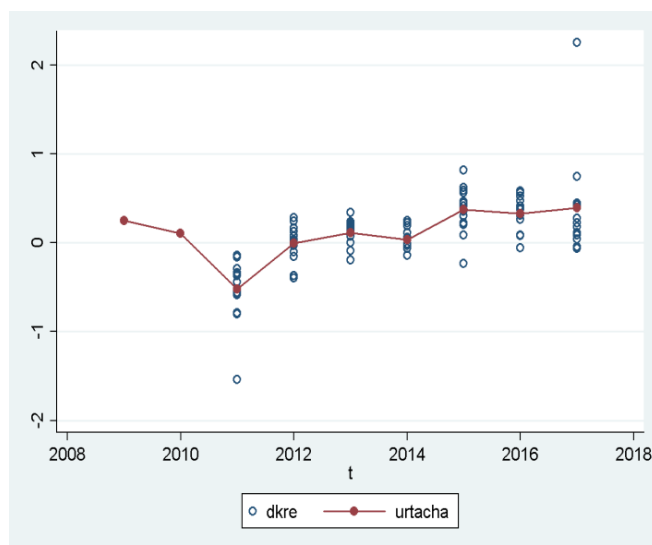
TAHLIL VA NATIJALAR

"Agrobank" ATB tomonidan qishloq xo'jaligiga berilgan mikrokreditlarga ta'sir qiluvchi tegishli omillarni ekonometrik tahlil qilib ko'ramiz. Ekonometrik tahlil uchun ma'lumotlar "Agrobank" ATB tomonidan taqdim etilgan. Statistik ma'lumotlar regionlar kesimida keltirilgan, ya'ni panel ma'lumotlardir. Quyidagi tasviriy statistikadan ko'rish mumkin, statistik ma'lumotlar balanslanmagan paneldir.

1-jadval: Tasviriy statistika

O'zgaruvchi	Ta'rifi	Kuzatuv	O'rtacha	Std.Dev.	Min.	Maks.
$dkre_{i,t}$	Mikrokreditlar o'sishi	121	0.11	0.37	-1.53	2.25
$muammoli_{i,t}$	Mikrokreditlar bo'yicha muammoli kreditlar hajmi	140	200.50	475.70	0.00	2677.88
$foiz_{i,t}$	Mikrokreditlar bo'yicha o'rtacha foiz stavkasi	140	0.12	0.02	0.00	0.16

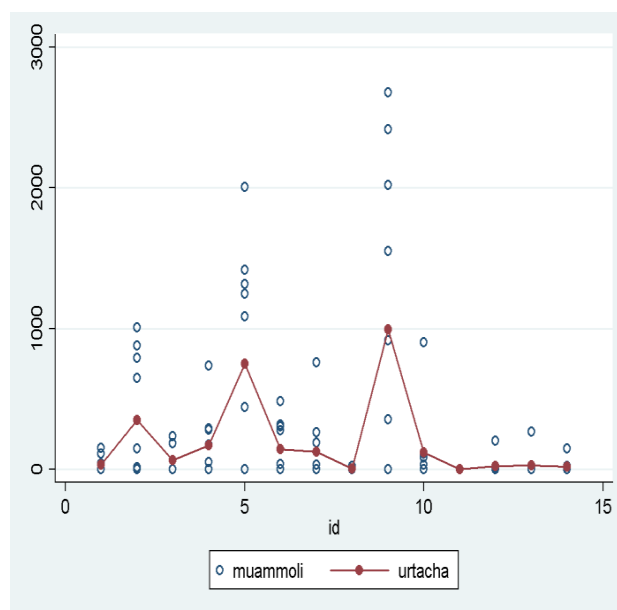
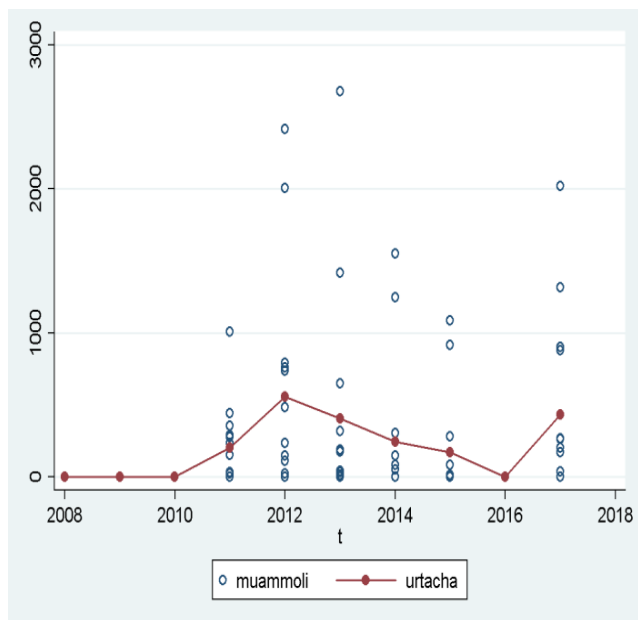
1-jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, tahlil davrida "Agrobank" ATB tomonidan qishloq xo'jaligiga ajratilgan mikrokreditlarning o'rtacha o'sishi 11.5% ni tashkil etgan. Tahlil davridagi o'sish qiymatining minimum va maksimum qiymatidan ko'rish mumkin, ushbu kreditlarning tebranishi bir xil bo'lmagan va yillar hamda regionlar o'rtasida o'sish darajalarida yirik farqlar mavjud bo'lgan. Buning isbotini ushbu ko'rsatkichning standart deviat-siyasining 37.6% teng bo'lganligidan ham ko'rish mumkin. Quyidagi chizmada ushbu ko'rsatkichning yillar va regionlar kesimidagi chizmasini keltirib o'tamiz.

1-rasm: "Agrobank" ATBning qishloq xo'jaligiga ajratgan mikrokreditlari o'rtacha o'sishi (yillar va regionlar kesimida)

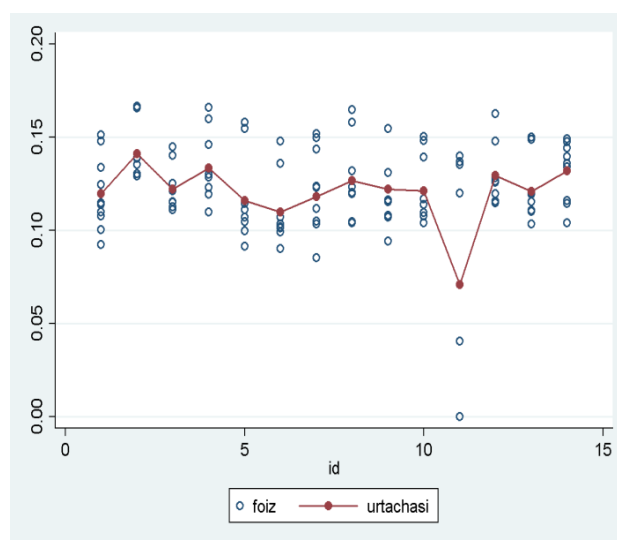
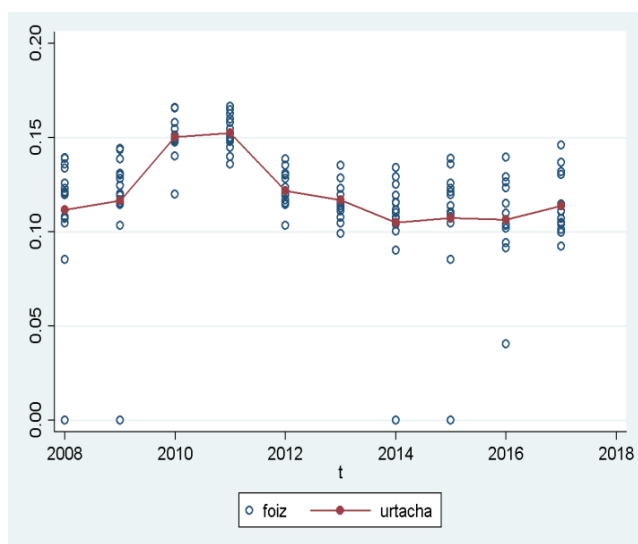

“Agrobank” ATB tomonidan qishloq xo‘jaligiga berilgan mikrokreditlardan yuzaga kelgan muammoli kreditlar tahlilidan ko‘rish mumkinki, uning o‘rtachasi va maksimumi o‘rtasidagi farq 13 barobardan kattaroq bo‘lib, minimum qiymati esa nolga tengligini ko‘rish mumkin. Minimum qiymatning nolga teng bo‘lganligining asosiy sababi sifatida ayrim yillarda Toshkent shahri uchun mikrokreditlar ajratmaganligini keltirish mumkin. Natijada ushbu ko‘rsatkich standart devitsiyasi ham o‘rtachadan ancha yirik miqdorda bo‘lganligini ko‘rish mumkin. Quyidagi chizmada ushbu ko‘rsatkichning yillar va regionlar kesimidagi chizmasini keltirib o‘tamiz.

2-rasm: “Agrobank” ATBning qishloq xo‘jaligiga ajratgan mikrokreditlaridan yuzaga kelgan muammoli kreditlar (yillar va regionlar kesimida)

“Agrobank” ATB tomonidan qishloq xo‘jaligiga berilgan mikrokreditlar bo‘yicha foizlar tahliliga ko‘ra, tahlil davrida o‘rtacha foiz stavkasi 12 foizga teng bo‘lganligini va maksimum qiymati 16,6 foizga teng bo‘lganligini ko‘rish mumkin. Shuningdek, foiz stavkalari orasidagi farq yirik emasligidan uning standart devitsiyasi 2,8 foizga teng bo‘lganligi ko‘rish mumkin. Quyidagi chizmada ushbu ko‘rsatkichning yillar va regionlar kesimidagi chizmasini keltirib o‘tamiz.

3-rasm: “Agrobank” ATBning qishloq xo‘jaligiga ajratgan mikrokreditlarining o‘rtacha foiz stavkasi (yillar va regionlar kesimida)

O‘zgaruvchilarning korrelyatsiya matritsasi quyidagi jadvalda keltirilgan bo‘lib, uning tahlilidan ko‘rish mumkinki, bank tomonidan ajratilgan mikrokreditlardan yuzaga kelgan muammoli kreditlar va mikrokreditlar

o'sish sur'atlari o'rtasida kuchsiz bo'lsa-da, teskari bog'liqlik mavjud. Shuningdek, mikrokreditlar bo'yicha olinadigan foiz stavkalari va mikrokreditlar o'sish sur'atlari o'rtasida ham teskari bog'liqlik borligini ko'rish mumkin. Bundan tashqari, korrelyatsiya matritsasi tahlilidan aytilish mumkinki, regressiyada mul'tikollinearlik muammosi bo'lmaydi.

2-jadval: Korrelyatsiya matritsasi

	dkre _{i,t}	muammoli _{i,t}	foiz _{i,t}
dkre _{i,t}	1.000		
muammoli _{i,t}	-0.114	1.000	
foiz _{i,t}	-0.306	-0.124	1.000

Panel kuzatuvlarda davrlar soni uzunligi birlik ildiz testini amalga oshirishni taqazo etadi¹¹. Quyidagi jadvalda panel birlik ildiz testi natijalari keltirilgan.

3-jadval: O'zgaruvchilarning panel birlik ildiz testi natijalari

O'zgaruvchilar	Test statistik natijalar	P – qiymat
dkre _{i,t}	49.88	0.0067
muammoli _{i,t}	-7.68	0.0025
foiz _{i,t}	-8.02	0.0000

Ushbu testda asosiy gipotezaga ko'ra o'zgaruvchilar birlik ildizga ega bo'lib, muqobil gipotezaga ko'ra esa o'zgaruvchilar birlik ildiz testiga ega emas.

Test natijalaridan ko'rish mumkinki, barcha o'zgaruvchilar statsionar bo'lib, ushbu natija regressiya natijalarimiz ishonchlilikini oshiradi.

Empirik model quyidagi ko'rinishda yoziladi:

$$kre_{i,t} - kre_{i,t-1} = \alpha * kre_{i,t-1} + \beta^j * X_{i,t}^j + \mu_i + \varepsilon_{i,t} \quad (1)$$

$$i = \{1, 2, \dots, 14\}; j = \{1, 2, 3, 4, 5\}; t = \{2008, 2009, \dots, 2016\}$$

bunda,

$kre_{i,t}$ – i regionda “Agrobank” ATB tomonidan davrda qishloq xo'jaligi uchun ajratilgan mikrokredit hajmi logarifmi;

$X_{i,t}$ – mikrokreditlar hajmiga ta'sir qiluvchi o'zgaruvchilar vektori;

$\mu_{i,t}$ – regionga tegishli kuzatib bo'lmaydigan effekt,

$\varepsilon_{i,t}$ – esa xatolik.

Regressiya natijalari

Yuqorida (1) tenglikda keltirilgan modeldagi o'zgaruvchilar koeffitsiyentlarini tasodifiy va fiksirlangan effektlar metodlaridan foydalangan holda ekonometrik baholanadi¹². Bulardan tashqari, model yig'ma eng kichik kvadratlar metodida ham ekonometrik baholab ko'riladi. Yig'ma eng kichik kvadratlar usuli natijalari bizning panel ma'lumotlarimizni baholashda noto'g'ri koeffitsiyent qiymatlarini chiqarsa-da, natijalardagi izchillikni tekshirish uchun qo'l kelishi mumkin.

Fiksirlangan va tasodifiy effektlar metodlaridan qaysi birini tanlash uchun Xausman testi amalga oshiriladi. Bunda asosiy gipotezada fiksirlangan va tasodifiy effektlar metodida baholangan koeffitsiyentlar o'rtasidagi farqlar nosistematik bo'lsa, muqobil gipotezada esa farqlar sistematik bo'ladi deb olinadi.

Yuqoridagi chizmalarda va tasviriy statistiklarda ko'rganimizdek statistik kuzatuvlarda bir necha chetki kuzatuvlar mavjud bo'lib, bu o'z navbatida qoldiqlar standart deviasiyasida geteroskedastiklik muammosi mavjudligini hamda regressiyani amalga oshirishda robust standart xatolikdan foydalanishni taqazo etadi.

Chiziqlimas regressiya bo'lgan hollarda regression model qurish asosi bo'lib yana eng kichik kvadratlar usuli hisoblanadi. Biroq bu holda parametrlar bahosini qidirishda (parametrlarga nisbatan) chiziqlimas tenglamalar sistemasi quriladi, uni yechish uchun turli integatsiya usullari qo'llaniladi.

Korrelyatsion va regression tahlil mustahkamligini tekshirish uchun Fisher mezoni – z, Styudent mezoni – t (t-test) va Mezon F (F-test) qo'llaniladi.

11 Kremer N. Sh., Putko B. A. Ekonometrika. Uchebnik. – M.:YuNITI, 2008. – 311 s.

12 Ekonometrika: Uchebnik. // Pod red. I. I. Eliseevoy. – M.: Finansy i statistika, 2003. – 344 s.

4-jadval: Regressiya natijalari

	POLS	RE	FE
$kre_{i,t-1}$	0.07 [0.06]	0.07*** [0.02]	0.27* [0.13]
$muammoli_{i,t}$	-0.15*** [0.04]	-0.15*** [0.03]	-0.16*** [0.04]
$foiz_{i,t}$	-6.53*** [1.58]	-6.53*** [1.32]	-8.64*** [1.53]
Kuzatuvlar soni	121	121	121
Regionlar soni	14	14	14
R – squared	0.15	0.21	0.26

Barcha standart xatoliklar geteroskedastiklikka robust shaklda hisoblab chiqilgan.

*** 1% lik statistik ahamiyatga ega

** 5% lik statistik ahamiyatga ega

* 10% lik statistik ahamiyatga ega

Yuqoridagi regressiya natijalaridan ko'rish mumkinki, yig'ma eng kichik kvadratlar (POLS) va tasodifiy effektlar (RE) usulida hisoblangan regressiya natijalari deyarli bir xil. Barcha model spetsifikatsiyalarida standart xatoliklar geteroskedastiklikka robust shaklda hisoblab chiqilgan bo'lib, bu o'z navbatida natijalarning statistik ishonchliligini oshiradi. Regressiya natijalarida o'zgaruvchilar ta'sir yo'nalishi barcha model spetsifikatsiyalarida bir xil bo'lib, ularning deyarli barchasi statistik jihatdan ahamiyatli ekanligini ko'rish mumkin. Qishloq xo'jaligiga ajratilgan mikrokreditlardan yuzaga kelgan muammoli kreditlar hajmi va ushbu kreditlar bo'yicha foiz stavkalari o'rtachasining ajratilgan mikrokreditlarga ta'sir yo'nalishi manfiy bo'lib, ular barcha model spetsifikatsiyalarida yuqori statistik ahamiyatli darajada. Kuzatuvlarda mavjud bo'lgan avtokorrelyatsiya muammosini hal etish uchun modelga qo'shilgan qishloq xo'jaligiga ajratilgan mikrokreditlarning faqatgina tasodifiy effektlar bilan hisoblangan regressiyada yuqori statistik ahamiyatga egaligini ko'rish mumkin. Fiksirlangan effektlar bilan hisoblangan regressiya koeffitsiyentlari yuqoriroq ta'sir kuchiga ega bo'lib, tasodifiy va fiksirlangan effektlar bilan hisoblangan model spetsifikatsiyasidan qaysi birini tanlash kerakligini aniqlash uchun Xausman testi amalga oshirildi. Test natijasiga ko'ra qiymati 19,14 ga teng bo'lib, bu o'z navbatida fiksirlangan effektlar bilan hisoblangan regresiya natijalari mavjud statistik ma'lumotlar uchun eng maqbuli degan xulosaga olib keladi. Fiksirlangan modelga asoslangan holda aytish mumkinki, "Agrobank" ATBda qishloq xo'jaligiga ajratilgan mikrokreditlar bo'yicha yuzaga kelgan muammoli kreditlarning 1000 so'mga oshishi bank tomonidan ushbu sohaga ajratiladigan mikrokreditlar o'sishini 0.16 birlikka tushishiga olib keladi. Shuningdek, mikrokreditlar bo'yicha o'rtacha foiz stavkalarining bir birlikka oshishi mikrokreditlarning o'sish darajasini 8.64 birlikka tushishiga olib keladi. Natijalardan xulosa qilish mumkinki, mikrokreditlar bo'yicha muammoli kreditlar hajmining oshishi bank tomonidan qishloq xo'jaligiga ajratilayotgan mikrokreditlar taklifini kamaytirilishiga olib keladi va o'rtacha foiz stavkalarining oshirilishi bank mijozlari tomonidan mikrokreditlarga bo'lgan talabning kamayishiga olib keladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekiston Respublikasida mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatish bilan bog'liq bo'lgan quyidagi xulosalarni shakllantirdik:

1. Iqtisodchi olimlarning ilmiy-nazariy qarashlarini o'rganish natijalari ko'rsatdiki, birinchidan, qishloq xo'jalik korxonalarining moliyaviy holatining barqaror emasligi va to'lovga qobiliyat darajasining past ekanligi ularning kredit muassasalarining moliyaviy xizmatlaridan, shu jumladan, mikromoliyaviy xizmatlaridan foydalanish darajasini oshirishga to'sqinlik qiladi; ikkinchidan, qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilarini mikromoliyalash jarayoni davlat tomonidan moliyaviy qo'llab-quvvatlanishi lozim; uchinchidan, qishloq xo'jaligi mahsulotlari va tarmoqqa yetkazib beriladigan moddiy-texnika resurslari hamda ko'rsatiladigan xizmatlar narxlarini o'sishi o'rtasidagi disparitetning kuchayib borganligi, davlat xarid narxlarining pastligi oqibatida agrar sektorda ishlab chiqarish rentabelligi va tovar ishlab chiqaruvchilarning daromadlari iqtisodiyotning boshqa tarmoqlariga nisbatan sezilarli darajada ortda qolmoqda; to'rtinchidan, ko'pchilik o'tish iqtisodiyoti mamlakatlarida, shu jumladan, MDH mamlakatlarida qishloq xo'jalik korxonalarining kredit to'loviga layoqatligi past darajada ekanligi kuzatilmogda.
2. "Agrobank" ATB tomonidan qishloq xo'jaligiga berilgan mikrokreditlarga ta'sir qiluvchi omillarning ekonometrik tahlili natijalari quyidagilarni ko'rsatdiki, birinchidan, "Agrobank" ATB tomonidan qishloq xo'jaligiga ajratilgan mikrokreditlarning o'rtacha o'sishi 11,5 foizni tashkil etdi, tahlil davridagi o'sish

qiymatining minimum va maksimum qiymatidan ko'rish mumkinki, ushbu kreditlarning tebranishi bir xil bo'lmagan va yillar hamda regionlar o'rtasida o'sish darajalarida yirik farqlar mavjud bo'lgan; ikkinchidan, "Agrobank" ATB tomonidan qishloq xo'jaligiga berilgan mikrokreditlardan yuzaga kelgan muammoli kreditlar bo'yicha o'rtacha va maksimum o'rtasidagi farq 13 barobardan kattaroq bo'lib, minimum qiymati esa nol'ga teng. Minimum qiymatning nol'ga teng bo'lganligining asosiy sababi sifatida ayrim yillarda Toshkent shahri uchun mikrokreditlar ajratmaganligini keltirish mumkin; uchinchidan, test natijalari barcha o'zgaruvchilar statsionar ekanligini ko'rsatdi; to'rtinchidan, "Agrobank" ATBda qishloq xo'jaligiga ajratilgan mikrokreditlar bo'yicha yuzaga kelgan muammoli kreditlarning 1000 so'mga oshishi bank tomonidan ushbu sohaga ajratiladigan mikrokreditlar o'sishini 0,16 birlikka tushishiga olib keladi; mikrokreditlar bo'yicha o'rtacha foiz stavkalarining bir birlikka oshishi mikrokreditlarning o'sish darajasini 8,64 birlikka tushishiga olib keladi.

3. Past va barqaror foiz stavkalarida beriladigan mikrokredit va mikrolizingni hajmini oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasi mablag'lari hisobidan 500 mln. AQSh dollari miqdoridagi mablag'ni so'mga aylantirib, "Agrobank" ATBning ustav kapitaliga, qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilarini mikromoliyalash sharti bilan, qo'yish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 14-sentabrdagi PQ-306-son qarori.
2. Raxmonov I. X. O'zbekiston Respublikasida mikromoliyaviy xizmatlarni takomillashtirish yo'llari. I. f.n. ilm. dar. ol. uch. taqd. et. diss. Avtoref. – Toshkent, 2011. – B. 16.
3. Vaxabov A. V. Qishloq aholisining turmush darajasini oshirishda bank tizimining o'rni/"Qishloq taraqqiyoti va aholi turmush darajasini oshirishda bank-moliya tizimining o'rni" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – Toshkent: Moliya, 2009. – B. 22.
4. Alimardonov I. M. Kichik biznes subyektlarini kreditlashning uslubiy va amaliy asoslarini takomillashtirish. I. f.d. ilm. dar. ol. uch. taqd. et. diss. Avtoref. – Toshkent, 2018. – B. 29.
5. Таджикибаева Д. А. Микрофинансирование в Центральной Азии: теория, практика и перспективы развития. Монография. – Ташкент: КОНСАУДИТИНФОРМ, 2011. – С. 211.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli Farmoni. 2022 – 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida//Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 29.01.2022-y., 06/22/60/0082-son.
7. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi. –Toshkent: Adolat, 2007. – 520 b.;
8. O'zbekiston Respublikasining "O'zbekiston Respublikasining Markaziy banki to'g'risida"gi Qonuni. 2019-yil 11-noyabr. O'zbekiston Respublikasi bank tizimini isloh qilish va tijorat banklari faoliyatini tartibga solishga doir normativ-huquqiy hujjatlar to'plami. –Toshkent: O'zbekiston, 2011. – 11-33-b.; O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. 2019-yil 5-noyabr. O'zbekiston Respublikasi bank tizimini isloh qilish va tijorat banklari faoliyatini tartibga solishga doir normativ-huquqiy hujjatlar to'plami. –Toshkent: O'zbekiston, 2011. – 34-51-b.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 31-yanvardagi PQ-2746-sonli Qarori. Kichik va xususiy tadbirkorlikni mikrokreditlash tizimini yanada kengaytirish va soddalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida//O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami. – Toshkent, 2017. – №6. – 71-modda.
10. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2001-yil 7-martda 907-sonli yo'riqnomasi. "Fermer xo'jaliklari, kichik biznes subyektlarini tijorat banklari tomonidan milliy valyutada kreditlash tartibi. www.lex.uz
11. O'zbekiston Respublikasining "Mikromoliyalash to'g'risida"gi Qonuni 2020-yil 17-mart.
12. Kremer N. Sh., Putko B. A. Ekonometrika. Uchebnik. – M.:YuNITI, 2008. – 311 s.
13. Эконометрика: Учебник. // Под ред. И. И. Элисеевой. –М.: Финансы и статистика, 2003. – 344 с.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 11-12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.